

А.С. Айтмұханбетова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: ajtmuxanbetova83@mail.ru

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ «БІЛІМ» ЖӘНЕ «СЕНІМ» КОНЦЕПТІЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ОРЫС, АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНЕ АУДАРЫЛУЫ

Әртүрлі бағыттағы және стильдегі мәтіндерді әдеби аударудың тетіктері мен ерекшеліктерін зерттейтін аударма ғылымдары қазіргі қоғамда, әсіресе жаһандану жағдайында, тілдік және мәдени кедергілерді жеңуге себеп болатын шешуші рөл атқарады. Зерттеудің мақсаты – «білім» және «сенім» концептілерін анықтап, түсіндіру үшін Абай Құнанбайұлының әдеби шығармаларын орыс және ағылшын тілдеріндегі салыстырмалы аударма ерекшеліктерін ескере отырып талдау. Зерттеу мақсаттарына жету үшін келесі әдістер қолданылды: гипотетико-дедукциялық, контент-талдау, салыстырмалы талдау.

Жұмыс нәтижелері «білім» және «сенім» концептілері қазақ ойшылы А. Құнанбайұлының шығармашылығына тереңінен еніп, қазақ мәдениетінің жан-жақтылығын, тарихи қайта құрулар мен рухани құндылықтарды бейнелейтінін анықтады. Авторлық концептілерді орыс және ағылшын тілдеріне аудару интерпретация үрдісінде ескерілуі керек әртүрлі әлеуметтік, тарихи, тілдік және мәдени ерекшеліктерді қамти отырып, осы қызметтің кеңеюіне ықпал етеді. Салыстырмалы талдаудың көмегімен Абай концептілерін аудару кезінде орыс тілі жазушының мағыналық категорияларын дәл көрсету үшін құрылымдық сөйлемдердің әр түрін қолдана алатындығы анықталды. Ал, ағылшын тіліндегі интерпретацияда ақынның түпнұсқаға жақын негізгі идеясын сақтап, оқырманға жеткізу үшін мәтіннің құрылымы мен стилін бейімдеу жиі орын алуы мүмкін.

Алайда қазақ тілінен орыс және ағылшын тілдеріне аудару кезінде А.Құнанбайұлының философиялық астарын және елдер мен халықтар арасындағы мәдени айырмашылықтарды ескеру қажет екенін түсіну маңызды. Зерттеудің практикалық маңыздылығы әдеби аударма мәселелерін зерттейтін ғалымдардың, сондай-ақ аударма қызметі мен мәдениеттану саласындағы мамандардың жұмыс нәтижелерін пайдалануы болып табылады.

Түйін сөздер: интерпретация, мағыналық категориялар, семантикалық құндылық, құрылымдық ерекшеліктер, мәдени құзыреттілік.

A.S. Aitmukhanbetova

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
e-mail: ajtmuxanbetova83@mail.ru

Concepts “Knowledge” and “Faith” in the Works of Abai Kunanbaev and their Translation into the Russian and English Languages

Translation sciences, which study the mechanisms and features of literary translation of texts of various orientations and styles, play a key role in modern society, especially in the context of globalisation, causing the overcoming of linguistic and cultural barriers. The purpose of the study is to analyse the literary works of Abai Kunanbaev to identify and interpret the concepts of “knowledge” and “faith”, considering their features in comparative translation into Russian and English.

To achieve research goals, the following methods were used: hypothetical and deductive, content analysis, and comparative. The results of the study determined that the concepts of “knowledge” and “faith” permeate the work of the Kazakh thinker A. Kunanbaev, reflecting the versatility of Kazakh culture, historical transformations, and spiritual values. Translation of the author’s concepts into Russian and English contributes to the expansion of this activity, taking into account various social, historical, linguistic, and cultural features that need to be considered in the process of interpretation. Due to comparative analysis, it was found that the Russian language, when translating Abai’s concepts, can use a large palette of structural sentences to most accurately reflect the semantic categories of the writer. In turn, with the English interpretation, the structure and style of the text can most often be adapted in order to preserve and convey to the reader the main idea of the poet, which is closest to the original.

However, it is important to understand that when translating from Kazakh into Russian and English,

countries and peoples. The practical significance lies in the possibility of the use of findings by researchers who deal with the issues of literary translation and specialists in the field of translation and cultural studies.

Key words: interpretation, semantic categories, semantic value, structural features, cultural competence.

А.С. Айтмұханбетова

Казахский Национальный Университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы
e-mail: ajtmuxanbetova83@mail.ru

Концепты «Знание» и «Вера» в творчестве Абая Кунанбаева и их перевод на русский и английский языки

Переводческие науки, занимающиеся изучением механизмов и особенностей литературного перевода текстов разной направленности и стилей, играют ключевую роль в современном обществе, особенно в условиях глобализации, обуславливая преодоление языковых и культурных барьеров.

Цель исследования – проанализировать литературные произведения Абая Кунанбаева для выявления и интерпретации концептов «знание» и «вера», учитывая их особенности при сравнительном переводе на русский и английский языки. Для достижения исследовательских целей были использованы такие методы: гипотетико-дедуктивный, контент-анализ, компаративный. Результаты работы определили, что концепты «знание» и «вера» пронизывают творчество казахского мыслителя А. Кунанбаева, отражая многогранность казахской культуры, исторические преобразования и духовные ценности. Перевод авторских концептов на русский и английский языки способствует расширению данной деятельности, принимая во внимание различные социальные, исторические, языковые и культурные особенности, которые необходимо учитывать в процессе интерпретации. Благодаря сравнительному анализу было установлено, что русский язык при переводе концепций Абая может использовать большую палитру структурных предложений, чтобы наиболее точно отразить смысловые категории писателя. В свою очередь, при английской интерпретации чаще всего может происходить приспособление структуры и стиля текста, чтобы сохранить и донести к читателю основную идею поэта, наиболее приближенную к оригиналу.

Однако, важно понимать, что при переводе с казахского на русский и английский языки требуется учитывать философский подтекст А. Кунанбаева и культурные различия между странами и народами. Практическая значимость заключается в использовании результатов работы научными деятелями, которые изучают вопросы литературного перевода, а также специалистами в сфере переводческой деятельности и культурологии.

Ключевые слова: интерпретация, смысловые категории, семантическая ценность, структурные особенности, культурная компетентность.

Кіріспе

Кез келген автордың шығармашылығында шығарманың негізін құрайтын негізгі идеялар мен бейнелер тәрізді көптеген концептілерден тұратын ерекше әлем бар. Бұл мағыналық аспектілер көбінесе мәдени және әлеуметтік-мәдени мәнмәтіндердің, сондай-ақ автордың жеке көзқарастары мен сенімдерінің көрінісі болып табылады. Концептілерді аудару – ең қиын тапсырмалардың бірі. Әдеби шығарма жай ғана сөздердің тізбегі емес, бұл әр сөз бен сөз тіркесінің белгілі бір орны мен мәні бар мағыналардың шебер сапталған құрылымы. Әр тілдің семантикалық мағыналарға айтарлықтай әсер ететін өзіндік ерекшеліктері бар. Аудармашы мазмұнды мүмкіндігінше дәл жеткізе алу үшін бастапқы және мақсатты тілді біліп, терең түсінуі

қажет. Ол сөздердің мағынасын жеткізіп қана қоймай, түпнұсқа мәтіннің атмосферасын, кейпін және эмоционалды аясын жеткізе алуы тиіс. Әдеби шығармадағы семантикалық мағыналарды аударудың рөлін асыра бағалау мүмкін емес. Бұл әдебиетке тілдер мен мәдениеттер шекарасынан шығып, оны шын мәнінде әмбебап етуге мүмкіндік беретін үрдіс. Сапалы аударма әртүрлі мәдениеттердің оқырмандарына шығармаға терең бойлап, оның мәнін автор ойлағандай сезінуге мүмкіндік береді. Бұл рухани өзара алмасу мен түсіністік үшін құрылған мәдениеттер арасындағы көпірдің бір түрі.

Қазақ әдебиеті – ұлттың терең мәдени кодын арқалаған бірегей құбылыс. Онда қазақ халқының менталитеті, тарихы, әдет-ғұрпы, салт-дәстүрі көрініс тапқан. Әрбір аудармашының басты міндеті – мәтінді басқа тілге көшіру ғана емес, оның

рухын, тереңдігін, ұлттық ерекшелігін сақтау. Қазақ шығармаларында намыс, атамекен, отбасы, ұрпақтар сабақтастығы, табиғатты құрметтеу сияқты тақырыптарға ерекше мән берілген. Концепт – шындықты бейнелейтін және оқырманның қабылдауына әсер ететін ділдік бейне. Оны бейнелер, символдар, ассоциациялар және метафоралар арқылы көрсетуге болады. Әдеби шығармаларды аударуда аудармашының алдында тұрған қиын міндет – түпнұсқаның мәнін жоғалтпау, бұрмаламау. Әдебиеттегі ұғымдар көп жағдайда екіұшты болады. Аудару кезінде оқырман әртүрлі интерпретация деңгейлерін өз бетінше зерттей алуы үшін осы әртүрлілікті сақтау маңызды. Мәтіндегі әрбір сөз бен бейне басқалармен әрекеттесіп, белгілі бір мәнмәтін жасайды. Қазақ әдеби шығармаларын аудару – нағыз сынақ және бір уақытта қазақ мәдениеті әлеміне еніп, оның тереңдігін тану және жаңа көзқарастар ашу мүмкіндігі. Әрбір шығармада ұлт жанының бір бөлшегі бар, ал аудармашының міндеті – осы жанды (рухты) дүние жүзіндегі оқырмандарға жеткізу.

Көркем аударма – тілдерді терең білуді ғана емес, шығарманың мән-мағынасына терең бойлай білуді, оның стилін, көңіл-күйін, ең бастысы, мәнін жеткізе білуді қажет ететін өнер. Көркем аудармадағы мағынаны түсіндіру осы күрделі үрдістің ортасында тұр. Әрбір әдеби шығармада автордың оқырманға жеткізуге тырысатын бірегей үндеуі бар. Ол елдің мәдени, тарихи және әлеуметтік ерекшеліктерін көрсетеді. Бұл мәнмәтінді түсіну аудармашыға концепт шығармашылығының мағынасын дұрыс түсіндіруге және жеткізуге мүмкіндік береді. Автордың стилі, оның әлемге деген ерекше көзқарасы және сөзбен ойнау қабілеті шығарманың ерекше кейпін тудырады. Аудармашы осы стильдік ерекшеліктерді сезініп, аударма барысында мақсатты тілде қайта жасауы керек. Халықтың менталитетін түсіну шығарманың кейпін, атмосферасын бейнелеуге, сондай-ақ кейіпкерлердің іс-әрекеті мен реакциясын дұрыс жеткізуге көмектеседі. Көбінесе идиомалық сөз тіркестері мен фразеологиялық бірліктердің басқа тілде толық баламасы болмайды. Аудармашының міндеті – мағынаны сақтайтын және мақсатты аудиторияға түсінікті баламасын табу. Түпнұсқадағы кейбір сөздер мен сөз тіркестері көп мағыналы немесе символикалық мәнге ие болуы мүмкін. Мұндай элементтерді түсіндіру ерекше назар аударуды және мәнмәтінді жіті түсінуді талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, көркем аударманы бір

мәдениеттің қайталанбас ерекшелігін екінші мәдениетке беру деп қарастырсақ, белгілі бір мәдени өлшемнің риторикасы, ұйқасы, ырғағы мен эмоциясына толы тіл жанрлары мен сөз айшықтарының күрделілігін түсіну қажет.

Қазақ әдеби концептілері мен олардың аударма ерекшеліктерін зерделеуге арналған көптеген зерттеулер бар. Мәселен, Р. Садықова, Б. Тұрлыбеков, Ү. Қансейтова және Қ. Тұлебаева өз жұмыстарында шет тіліндегі аудармалардың ерекшеліктерін талдайды (Sadykova, 2018: 363). Олар «Абай жолы» эпопеясының негізінде қазақ тілінен өзге тілдерге аударма аспектілерін қарастырады. Г. Р. Исхақова, З. Н. Кириллова және И. К. Ербулатова қазақ шығармаларын орыс тіліне аударудың әртүрлі тәсілдерінің мәселелерін ашады (Iskhakova, 2020: 396). Олардың зерттеулері аударма қызметіндегі қосарлы тіркестерге бағытталған. Ж. П. Мамаев, С. Р. Боранбаев, К. А. Қарабаева, Ж. И. Исаева және Г. Б. Мамаева аударма үрдісіндегі қазақ әдеби байланыстарын зерттейді (Mamayev, 2021: 115). Авторлар көркем аударманың тарихы мен ерекшеліктері тақырыбын көтереді. Өз кезегінде, К. Нұрғали, Б. Сирияченко, Л. Мұқажанова, М. Жапанова және Р. Нұрғали аударма жағдайындағы қазақ-орыс әдеби әрекеттестігінің аспектілерін сипаттайды (Nurgali, 2022: 2626). Олар шығармашылық-концептуалдық құрамдас бөліктердің негізгі құралдарының бірі ретінде көркем аударманың ерекшеліктерін ашады. Г. Дженалаева, Г. Нияр және М. Жұбанышбаева қазақ тілінің концептуалды аспектілерін талдайды (Jenalayeva, 2021: 67). Олар аударма қызметін ескере отырып, қазақтардың тілдік санасындағы мағыналық категорияларды қарастырады. Алайда, Абай Құнанбайұлы шығармашылығында ұсынылған білім мен сенім концептілері, сондай-ақ оларды орыс және ағылшын тілдеріне аудару туралы зерттеулер аз.

Зерттеудің мақсаты – Абай Құнанбайұлы шығармашылығындағы «білім» және «сенім» концептілерінің жүзеге асырылу ерекшеліктерін қарастыру, сондай-ақ олардың орыс және ағылшын тілдеріне аудармасына салыстырмалы талдау жүргізу.

Осыған байланысты жұмыстың мынадай міндеттерін бөліп көрсетуге болады:

- А. Құнанбайұлы шығармашылығындағы «білім» және «сенім» концептілері қолданысының сипаты мен ерекшеліктерін анықтау;
- орыс және ағылшын тілдеріндегі аудармада «білім» және «сенім» концептілерінің интерпретациясын салыстыру.

Материал мен әдістер

Зерттеудің материалдық негізін Абай Құнанбайұлының «білім» және «сенім» ұғымдары аталып, талқыланатын қазақ тіліндегі шығармалары, оның ішінде өлеңдері, прозалық шығармалары мен философиялық трактаттары құрайды (Құнанбаев, 2002: 32). Сонымен қатар Абай шығармаларының орыс және ағылшын тілдеріндегі ресми және танымал аудармалары қолданылды (Құнанбаев, 2020: 306). Олар мәнмәтін мен интерпретация кеңдігін түсіну үшін әртүрлі тілдердегі қарастырылып отырған концептілерге қатысты терминдердің аударма ерекшеліктеріне терең бойлауға мүмкіндік берді. Бұл материалдар автордың мағыналық категорияларын аударудың және түсіндірудің әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін анықтауға, сондай-ақ әдеби аударманың негіздері мен қағидаларын, оның терең философиялық ұғымдары бар мәтіндермен жұмыс істеу ерекшеліктерін түсінуге көмектесті. Мұндай алуан түрлі және көп қырлы материалдық негіз Абай Құнанбайұлы шығармашылығын талдау мен аударудың көптеген аспектілері мен тәсілдерін ескере отырып, тақырыпты терең әрі жан-жақты зерттеуге жол ашты (Құнанбаев, 2005: 12).

Зерттеудің әдіснамалық негізі келесі әдістерден тұрады: гипотетико-дедукциялық, контент-талдау, салыстырмалы талдау. Білім мен сенім концептілеріне қатысты анықтамаларды қарастыру сатысындағы гипотетико-дедукциялық әдіс олардың ұғымын тереңірек зерделеуге және олардың Абай Құнанбайұлы шығармаларында қалай көрініс тауып, әртүрлі аудармаларда қалай түсіндірілетініне қатысты гипотезаларды тұжырымдауға мүмкіндік берді. Аталмыш әдіс концептілердің ерекшеліктері мен әлеуметтік-мәдени құрамдас бөліктерін ескере отырып, орыс және ағылшын тілдерінде жеткізу мен аудару ерекшеліктерін анықтауға көмектесті. Оның элементтері аударма тақырыбын жан-жақты түсінуге ықпал ететін ғылыми, логикалық және құрылымдық аспектілерді жүйелеуге әкелді. Сондай-ақ қазақ әдеби шығармашылығының тарихи-мәдени құрамдас бөліктерін қамти отырып, сенім және білім концептілері қолданысының негізгі ерекшеліктерін тұжырымдауға мүмкіндік берді.

Ақпарат жинау сатысындағы контент-талдау әдісі мәтіндердің мазмұнын талдауға, олардың тақырыптары мен зерттеу нысаны болып табылатын концептілерді анықтауға мүмкіндік берді. Оның аясында Абай Құнанбайұлы шығармала-

рындағы «білім» және «сенім» концептілерін ашып көрсететін тілдік бірліктердің үзінділері қолданылды, оған жазушының келесі әдеби шығармалары кірді: «Ескендір» поэмасы, «Әзім әңгімесі» поэмасы, «Қара сөздер» («Ғақлиялар») шығармасы, сондай-ақ «Абайдың жиырма өлеңі» жинағынан алынған өлең элементтері. Мәтін таңдамасына «білім» және «сенім» концептілерін қамтитын поэзия, проза және басқа да шығармалар кірді. Ақпарат 2023 жылдың шілде-тамыз айларында жиналды. Сапалы талдау мәтіндегі зерттелетін концептілерді мәнмәтіндеуге мүмкіндік берді. Бұл әдіс үлкен көлемдегі мәтіндерді жүйелеуге және Абай шығармашылығында қарастырылатын идеялар мен мағыналық категорияларды, сондай-ақ оларды басқа тілдерге, атап айтқанда орыс және ағылшын тілдеріне аударудағы заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік берді.

Түпнұсқа мәтіннің орыс және ағылшын тілдеріне аудармасын салыстыру сатысындағы салыстырмалы әдіс Абай Құнанбайұлы шығармаларындағы тарихи құрамдас бөліктерге негізделген «білім» және «сенім» концептілерін түсіндіру мен аударудағы ерекше белгілерді анықтауға септігін тигізді. Ол қазақ әдебиеті аясында интерпретацияланып отырған концептілердің талдауы мен олардың орыс және ағылшын тілдеріндегі аудармаларында көрініс табатын ерекшеліктерін теңдестіруге көмектесті. Мәтіндердің түпнұсқа үзінділерін олардың аудармаларымен салыстыра отырып, бұл әдіс қандай да бір концептіні тілдік және мәдени ерекшеліктерге байланысты әртүрлі жеткізуге болатынын көрсетті. Оның элементтері әртүрлі тілдік мәнмәтіндердегі ұғымдарды аударуға әсер ететін мәдени, тарихи және философиялық ерекшеліктерді анықтауға әкелді. Ол аудармашылардың негізгі қиындықтарын, сондай-ақ басқа тілдерге, атап айтқанда, орыс және ағылшын тілдеріне көркем аударма процесінің күрделілігі мен детальдерін анықтауға көмектесті.

Әдебиеттерге шолу

Аударма концепциясы тек лингвистикалық ғана емес, сонымен бірге жаһандандырушы акт ретінде пәндік саланың даусыз байытылуын білдіреді және әдеби білімнің қазіргі қоғамға қосқан үлесін біріктіруге себеп болатын жаңа мүмкіндіктерді ашады (Hurtado, 2020: 49). Бұл енді ауызша және жазбаша мәтіндерді ғана емес, сонымен қатар мәдени «жеткізудің» кез келген түрін қамтитын аударманың «өрісі»

деп санауға болатын нәрсенің кеңеюіне әкеледі (Long, 2021: 3). Осы жаңа өлшемдерді біріктіре отырып, аударманы зерттеу шын мәнінде пәнаралық сипатқа ие болады, бұл оң және теріс салдарға әкелді (Boase-Beier, Holman, 1999: 24). Мысалы Дж.Л. Харттың пікірінше, оң әсерлердің қатарында әдеби шығармаларды аударма тұрғысынан зерттелуі тарихи, мәдени және әлеуметтік қатынастардың неғұрлым нақты салаларында өзектілік мәртебесіне ие болатынын атап өтуге болады (Hart, 2017: 485). Дегенмен, аударманың лингвистикалық және филологиялық әдістерден басқа тәсілдерге бұл ашықтығы тілдің мағыналық құрылымдарын түсіндіруге қажетті дағдылар мәселесін тудырады. Осылайша, концептілердің әр түрлерін аудару кеңістіктер (үлттар, аймақтар, мәдени немесе тілдік аймақтар), адамдар, идеялар мен концепциялар, әдеби үлгілер, тіпті сөздік қор элементтері арасындағы қозғалысты қамтитын «мәдени тасымал» түсінігімен байланысты. Ол эквиваленттілік, сондай-ақ мақсатты ақпараттандырылған оқырмандар үшін ерекше құнды болып табылатын мәтіндерді жергіліктендіру туралы аударма зерттеулеріндегі белгілі түсініктерді жұмылдырады. Алайда мұндай процесс әдебиет аудармашылары үшін семантикалық және лингвистикалық аспектілердің селбесуін анықтайтын жағымсыз, кейде шешуші салдарға әкелуі мүмкін. Бұл зерттеудің нәтижелері аударма саласы мәдени, әлеуметтік, тарихи және тілдік элементтерді ескеру маңызды болып табылатын үнемі өзгеріп отыратын объект болып табылатындығына назар аударады. Нәтижесінде аударма әдеби мәтіндердің бірегейлігі мен мағыналық жүктемесі категорияларын жеткізуі керек.

Ю. Сан әдеби шығармалар бейнелі мәтін болғандықтан белгілі бір құндылыққа ие, мұнда аударма кезінде эстетикалық және көркем сөйлеу элементтеріне мән беру маңызды деп есептейді (Sun, 2022: 13). Әдебиет – тіл өнері. Ол адамдарға нақты фактілер мен ақпараттарды жеткізіп қана қоймайды, сонымен қатар оқырмандарға мәтіннің идеологиялық тәрбиесі мен рухани сұлулығынан ғанибет бере отырып, автордың эмоциясын толық түсінуді білдіреді. Жалпы аудармаға қойылатын ең төменгі талап – ең болмағанда түпнұсқа шығарманың мазмұнын дәл жеткізу. Алайда бұл көркем аудармаға аздық етеді. Өйткені, әдеби шығармалар ұғымдарды, сюжетті, күшті сезімдерді, сондай-ақ кейіпкерлердің ой-өрісін, мінез-құлқын сипаттау үшін жасалған өнер. Әдебиет аудармасы түпнұсқа

шығарманың көркем тұжырымдамасын басқа тілде жеткізуі керек, сонда оқырмандар түпнұсқаны оқыған кездегідей шабыттанып, әсер алады. Әдеби мәтіндерді жазғанда авторлар объективті шындықты мақсатты және саналы түрде елестету, содан кейін оны қалыптастыру үшін бейнелі ойлауды пайдаланады. Аударма кезінде нақты эмоцияларға назар аударып, жолдар арасында «жасырын» жататын және шығарманың мәнін аша алатын маңызды ұғымдарды танып, ашу маңызды. Бұл түпнұсқа шығарманың сюжетін қарапайым көшіру немесе қайталау емес. Көркем аудармада бейнелі ойлауды қолдану процесі түпнұсқа мәтінді қайталап оқу негізінде аудармашының ақын санасының тілдік нышандарын бере отырып, автор туралы өзекті мәліметтерге және оның бай өмірлік тәжірибесіне сүйенетінін білдіреді. Жазушының өмірлік көзқарастары мен тұжырымдамаларын ескере отырып, көркем мәтінді жан-жақты аударудың маңыздылығына тоқталған зерттеушінің қарастырылып отырған болжамдары зерттеу нәтижелерімен үндеседі.

Л. Карягдиу мен Н. Мрасори көзқарасы бойынша, мәтін интерпретациясында ең жоғары деңгейдегі бірлікке жету үшін аудармашы түпнұсқа шығарманың демімен тыныстау қажет (Karjagdiu, 2021: 2333). Көбінесе ол мақсатты тілде теңдестердің жоқтығынан тікелей аударма мүмкін болмайтын жағдайларға тап болады. Мұндай жағдайларда шығармашылық көзқарас пен оңтайлы шешімдерді іздеу қажет. Бұл әсіресе поэзияны аударуда байқалады. Бұл жерде маман тек мағынаны ғана емес, ырғақты, ұйқасты, дыбысталуды да ескеруі қажет. Көркем аударма – әрі ғылым, әрі өнер. Бұл – дәлдік пен шығармашылық, автор ниетін сақтау мен мәтінді жаңа аудиторияға бейімдеу арасындағы теңгерімді үнемі іздестіру. Ол аудармашыдан тіл білімін ғана емес, екі мәдениеттің де әдеби дәстүрін терең білуді талап етеді. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылайтын болсақ, интерпретация процесі екі полностің ортасында жүреді. Біріншісі – жан-жақты сақтау, екіншісі – жан-жақты ықпал. Мұндай ерекшеліктер автордың түпнұсқа идеясын сақтау міндетіне де қатысты, мұнда аударма тұжырымдамасы әр елге байланысты көптеген тілдер мен жаргондар қолданылатын әдеби әлемге сәйкес келуі керек. Демек бұл саланың маманы түсіндіруші болмысын жоғалтпай, кәсби лингвистикалық білімге ие болуы керек, өйткені әдеби мән-мәтінде сөздегі сәйкестік туралы түсінік болуы

және оларды ең төл мағынада білдіру қажет. Мәліметтерді саралай келе, дұрыс аударма үшін мәтіннің дәлдігін ғана ескеріп қоймай, оның барлық мәдени ерекшеліктерін ескере отырып, аудиторияға бейімдеу қажет екендігі атап өтіледі.

Л. Тахири мен С. Каприкидің пікірінше, әр көркем шығарманың өзіндік тілі, өзін көрсету тәсілі болады (Tahiri, 2020:204). Мұндай лингвистикалық сипаттамалар мәтіннің сәйкестілігін қалыптастырады, өйткені олар оқырманға мағыналық категорияларды анықтауға көмектеседі. Көркем аударма жазушының төл тұжырымдамасы мен идеясының табиғатын көрсете отырып, оқырманның шығарманы меңгеру процесіне кедергісіз араласуына мүмкіндік беретін орта тұсын табу міндетін атқарады. Көркем мәтінді кез келген тілге аудару кезінде аудармашы түпнұсқа автордың тиісті сипатына ие бола отырып, автор ұсынған тұжырымдамалардың идеялары мен сезімдерін қабылдай отырып, оның тарихымен байланысуы керек. Ф. Солтани, А. Немати, М. Ямини және К. Чаемсайтонгтың ұстанымдары әртүрлі ұғымдарды түсіндіру тұрғысындағы аударма қызметі балама тілді қамтып қана қоймай, ерекше тарихы мен мағынасы бар түпнұсқа мәтінінің салтын тереңдете түсетінін атап көрсетеді (Soltani, 2020: 106). Көркем мәтіннің аудармашысы түпнұсқаның мәтіні мен мәнін, сондай-ақ мақсатты тілдің стилі мен поэтикалық элементтерін «айластыру» маңызды қызметі болып табылатын ақпаратты жеткізуші мен жазушының ортасында деп айтуға болады. Көркем аударма аса қиын, өйткені әр тілде әртүрлі сөз тіркестері мен грамматикалық құрылымдар қолданылады, сондықтан түпнұсқа мәтінді сөзбе-сөз аудару кейде мүмкін емес. Жаһандық әсерге қол жеткізу үшін тек танымал авторлар өз жобаларын басқа халыққа паш ете алатынын айта кету керек. Басқа елдердегі әдебиетті танудың жетістігі аудармашының қазіргі әлемде осы тамаша қызметтің бір бөлігі болып табылатын лингвистикалық аударманың шеңберінен шығуы тиіс шеберлігі мен қабілетіне сәйкес келеді. Басқа елдердегі әдеби танудың жетістігі қазіргі әлемде лингвистикалық аудармадан тыс болуы керек аудармашының шеберлігі мен қабілеттеріне сәйкес келеді, бұл осы керемет қызметтің бір бөлігі ғана. Аудармашы өз қызметінің кең өрісін ескеріп, ақынның ұғымын, сипатын және идеясын жеткізуге баса назар аударуы керектігіне тоқталған зерттеушілер-

дің нәтижелері осы еңбекте алынған тұжырымдармен үндеседі.

Осылайша әдеби аударманың қолданыс ерекшеліктеріне қатысты ақпаратты талдай отырып, аудармашы маман автордың стилін, формасы мен тілін ескере отырып, түпнұсқа мәтінді түсіндіру процесін қайта қарау үшін өзін жазушының орнына қою керек екендігі анықталды. Бұл жазушының әлемін, оның бірегей тұжырымдамалары мен идеяларын шығарманың мәнмәтініне енгізе, автордың өмірбаянын, дәуірдің тарихи аспектісін зерттеуге мүмкіндік беретін жаңа тілдік және мәдени фонға көшіру. Сонымен қатар, кейде авторлық идеяның тікелей аудармасы мәдени және әлеуметтік тілтанымдық айырмашылықтарға байланысты жаңа аудитория үшін толық түсінікті болмауы мүмкін екендігі анықталды. Мұндай жағдайларда аудармашы мәтінді қолжетімді және түсінікті ету үшін бейімдеу және оқшаулау әдістерін қолданады. Авторлық стильді, оның ерекше үнін, ырғағын және мәтіннің эмоционалды бояуын сақтау өте маңызды. Авторлық тұжырымдамаларды іске асыру түпнұсқа мәтінді түсіндіру процесінде терең білімді ғана емес, сонымен қатар астарлы мағыналар мен ерекшеліктерді «долбарлап түсіну» қабілетін қажет етеді.

Нәтижелер мен талқылау

Абай Құнанбайұлы – XIX ғасырдағы қазақтың көрнекті ақыны, философы, композиторы және ағартушы, оның шығармашылығы Қазақстанның мәдени тарихында терең із қалдырды. Оның еңбектерінде адам өмірінің әртүрлі аспектілері ашылады, соның ішінде «білім» және «сенім» сияқты негізгі концептілерді ерекше атап өту қажет. Абай поэзиясы философиялық тереңдікпен, өмірдің мәні, адамдық ізгілік, рухани мұраттар туралы толғаулармен сусындаған. Ол ата-бабалар даналығына, философиялық дәстүрлерге жүгіне отырып, болмыс мәселесіне жауап іздеді (Shon, 2017: 37). Абай Құнанбайұлы еуропалық философтар мен жазушылардың шығармаларын оқып, өз халқының мәселелерін кеңірек қарастыруға мүмкіндік ашты (Vidmar, 2019: 158). Ақынның адам, қоғам, қазақ халқының мәдениеті мен тарихы туралы ойларына негіз болатын «білім» және «сенім» мағыналық категорияларын қарастыра отырып, бұл концепциялардың жүзеге асу ерекшеліктерін ескеру қажет (1-кесте).

1-кесте – Абай Құнанбайұлы шығармаларындағы «білім» және «сенім» концептілерінің жүзеге асырылу ерекшеліктері

Білім	Сенім
Білім және ағартушылық: Абай білімнің маңыздылығына ерекше мән беріп, оны дүниені танудың кілті, адамның шынайы еркіндігі мен өзін-өзі танытуының қайнар көзі деп есептеді.	Діни сенім: Абай үшін сенім рухани күш-қуаттың, адамгершілік құндылықтардың қайнар көзі болды, одан белгілі бір салт-жораларды ғана емес, рухани терең шындықты да көрді.
Надандықты сынау: ақын қоғамдағы көптеген мәселелердің негізгі себебі білімге деген немқұрайлылық пен надандық екенін алға тарта отырып, жиі айыптады.	Соқыр діншілдікті сынау: дінге деген құрметі зор болса да, қазақ әдебиетінің классигі екіжүзділікті, формализмді, терең мағынасын түсінбесе де ырым-тыйымдарды соқыр ұстануды сынға алды.
Шығыс пен Батыс мәдениеті: А. Құнанбайұлы өзінің дүниетанымында даналық пен білімнің жақсы жақтарын біріктіруге тырысты.	Адамға деген сенім: ақын шығармашылығында діни аспектілермен қатар сенім адамдық әлеует пен өзгеру, жетілу мүмкіндігі ретінде көрінеді.

Демек осы екі мағыналық категория Абай дүниетанымының негізін құрайды. Ол өз шығармаларында оларды ой елегінен өткізіп қана қоймай, адамның дүниедегі орны туралы мәңгілік сұрақтарға жауап табуға тырысады. А. Құнанбайұлының мол мұрасы қазақ ұлтының жаңа сипатын қалыптастыруға пайдаланылады (Raissov, 2020: 37). Шығармаларының идеологиялық астары ұлтқа, жерге деген патриоттық сезімді қалыптастырады. Сенім мен білім концепциялары философияда адамгершілік, тәрбие және мәдени бірегейлік мәселелерімен тығыз байланысты. «Білім» көбінесе оқумен, дүниені түсіну және тұлғалық дамумен байланысты болса, «сенім» руханият, дін және ұлттық болмыспен байланысты. Бір қызығы, автор бұл екі ұғымның үйлесімін тауып, терең сенімсіз шынайы білімнің болмайтынын, шынайы сенім әрқашан білімге негізделгенін дәлелдей білген (Werner, 2019: 6). Бұл оның адамның рухани және зияткерлік дамуы бір-бірімен байланысты және бірін-бірі толықтыратын дүниеге деген ерекше көзқарасын ашады.

Алайда Абай Құнанбайұлының шығармашылығы қазақ мәдениеті, тарихы мен тұрмыс-тіршілігімен терең тамырлас болғандықтан, талқыланатын концепциялар, идеялар мен бейнелер түсініксіз немесе басқаша қабылдануы мүмкін. Абай Құнанбайұлы шығармаларындағы концепциялардың қабылдануы өзінің көпқабаттылық және сан қырлылығымен терең әсер қалдырады. Қазақтың ұлы ақыны әрі ойшылы сенім, білім, мәдениет, тәрбие және адам болмысының мәселелерін көрсететін тұтас философияны жасады. Ол адам үшін шынайы білім мен тәрбиенің маңыздылығын атап көрсетеді (New, 1999: 32). Бұл ретте Абай үстірт білім мен терең, шынайы сенімнің айырмашылығын көреді. Оның ойын-

ша, адам дүниені түсінуге ғана емес, өзінің жан дүниесін, ішкі дүниесін түсінуге ұмтылуы керек (Jaïma, 2019:14). Бұл концепцияларды қабылдау оқырманның өмір сүріп отырған мәдени және тарихи мәнмәтініне байланысты. Жаһандану және мәдени әртүрлілік дәуірінде өмір сүріп жатқан заманауи оқырмандар А. Құнанбайұлының идеяларын басқаша түсінуі мүмкін, бірақ бір нәрсе анық –оның шығармашылығы әр заман мен мәдениет адамдары үшін өзекті және маңызды болып қала береді.

Сонымен Абай Құнанбайұлы шығармаларындағы «білім» және «сенім» концептілерінің жүзеге асу ерекшеліктерін зерттей келе, қазақ әдебиетінің классигі адамзат тәжірибесіне, мәдениетке, қоғамға қатысты көптеген мәселелерді қозғағаны анықталды. Бұл мағыналық терминдер ақынның дүниеге, адам қызметіне деген терең көзқарасын ашады. Ол терең идеологиялық мазмұн мен көркемдік әсерлік арқылы әдеби шығармалар шеңберіндегі философиялық концепциялардың негізін қалады. Сондай-ақ Абай өз шығармаларында адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынасты жиі қарастырып, өз заманындағы әлеуметтік келеңсіздіктерді, кемшіліктерді сынайтыны анықталды (Mustafayeva, 2020: 99). Ол білім мен сенім үстемдік ететін адамдар арасындағы үйлесімділікті, әділеттілікті және өзара түсіністікті жақтайды (Basumatary, 2022: 3620). Автор адамгершілік, тәрбие, ізгілік, ар-намыс пен адалдықтың маңыздылығына тоқталып, осы құрамдас бөліктерсіз адам шынайы бақытты бола алмайды, өз өміріне қанағаттанбайды деп пайымдайды.

Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы «білім» және «сенім» концептілерінің аудармасы аударма тұрғысынан қызықты әрі күрделі тапсырма болып табылады, өйткені бұл

ұғымдар Қазақстанның мәдени және әлеуметтік мәнмәтінінде терең тамыр жайған (Vanouy, 2021: 34). Мұндай шығармашылық сенім, білім, адамгершілік және философия туралы терең ойларға толы (Wardle, 2020: 131). Ақынның шығармаларын орыс, ағылшын сияқты басқа

тілдерге аударған кезде аудармашы алдында сөзбе-сөз мағынаны ғана емес, сонымен қатар әртүрлі ерекшеліктерді ескере отырып, бұл міндетті аса қиындататын мәдени және рухани мәнмәтіндерді жеткізу міндеті түр (Si, Liu, 2023: 383) (2-кесте).

2-кесте – Абай Құнанбайұлы шығармаларының орыс және ағылшын тілдеріндегі әдеби аудармаларының ерекшеліктері

Ерекшеліктері	Сипаттамалары
Мәдени-тарихи	Қазақ мәдениеті мен тарихында оқырманға беймәлім немесе түсініксіз болуы мүмкін бірқатар ерекше белгілер бар. Аудармашылар түпнұсқаға адалдық сақтай отырып, осы ерекшеліктерді жеткізу жолдарын табуы керек.
Метафоралар мен бейнелер	А. Құнанбайұлы табиғатқа, жануарларға, қазақ тұрмысына қатысты метафораларды жиі қолданады. Олардың аудармасы ұғымдардың терең мағынасын сақтау үшін мұқият аударуды қажет етеді.
Тіл әуезділігі	Қазақ тілінің өзіндік әуезі, ырғағы бар. Басқа тілдерге аударғанда бұл әуезділікті сақтау қиын.

Абай шығармаларын аудару мәтіндердің мәдени, тарихи және тілдік ерекшелігіне байланысты күрделі мәселе екенін атап өткен жөн. Өйткені, шығарманың әрбір аудармасы – жеке процесс (Hatzidakı, 2019: 38). Концептілер оқырманға, сондай-ақ оның әлеуметтік-мәдени ортасына байланысты әртүрлі көрінуі және түсіндірілуі мүмкін (Leal, Wilson, 2023: 3). Мәселен, қазақ әдебиетіндегі ең маңызды туындылардың бірі – «Ескендір» поэмасын қарастыруға болады. Онда А. Құнанбайұлы көптеген философиялық, әлеуметтік және адамгершілік мәселелерді қарастырады. «Ескендірдегі» сенімнің мағыналық мәні рухани құндылықтар, ақиқат пен жалған діннің қарама-қарсылығы, оның адам өміріндегі рөлі аясында көрінеді. Абай екіжүзділікті, тұрақсыздықты, рухани аспектілерді үстірт қабылдауды сынайды. Сенім арқылы Абай тек діни нанымды ғана емес, сонымен бірге адамның өз мұратына деген сенімділігін, рухани кемелдікке ұмтылуды түсінеді. Бұл шығармадағы білім ұғымы дүниені танумен, тәлім-тәрбиемен, сыни тұрғыдан ойлаумен және сана-сезіммен тығыз байланысты. Қазақ әдебиетінің негізін салушы нағыз білім тек кітаптан ғана емес, жеке тәжірибеден, қоршаған дүниені бақылаудан, ой толғаудан туындайтынын атап көрсетеді.

Абай «Ескендір» поэмасында Ескендір Зұлқарнайын патшаның тарихи бейнесін тағдырдың қасіретті қайшылықтарымен бетпелетін білімге, рухани дамуға ұмтылған ұлы тұлғаның символы ретінде пайдаланады. Бұл еңбек – қазақ әдебиетіндегі «сенім» және «білім» концептілерін орыс және ағылшын тіл-

дерінде әртүрлі түсіндіріліп, аударылуы мүмкін маңызды шығарма. Мәселен, қазақ тіліндегі түпнұсқа үзінді «Білім мен сенім – көріністе тұрған жолдар» деп келеді; орыс тілінде бұл аударма «Знание и вера – пути, которые стоят перед нами», «Знание и вера – два пути, что лежат перед нами» деп; ағылшын тілінде «Knowledge and faith are the paths that stand before us», «Knowledge and belief are the roads laid out in front of us» деп жеткізілген (Құнанбайұлы, 2002: 274). Яғни «сенім» ұғымын орысша «вера» немесе «убеждение», ағылшын тілінде «faith» немесе «belief» деп аударуға болады. Бұл орыс тіліндегі аударма интерпретациясында түпнұсқадағыдай мағынаны жеткізу үшін әртүрлі сөйлем құрылымдарын қолдануға болатындығын көрсетеді, ал ағылшын тілінде құрылым икемге келе бермейді. Жалпы алғанда, ағылшын тілі қазақ тілімен салыстырғанда анағұрлым тура және ықшам (Ruthven, 2023: 559). Бұл аударма кезінде мәтіннің стилі мен құрылымын бейімдеуді қажет етуі мүмкін.

Өз кезегінде автордың сенім, тағдыр, адам тәжірибесі және білім табиғаты туралы философиялық толғауларына терең бойлауға мүмкіндік беретін «Әзім әңгімесі» поэмасына назар аударған жөн. Бұл шығарманың аясында сенім жай ғана діни наным ретінде емес, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан өмірге, қағидаларға, дәстүрлерге деген терең сенім ретінде берілген. Сонымен қатар, А. Құнанбайұлы адам білімінің табиғаты туралы мәселелерді жиі көтереді. «Әзім әңгімесінде» білімнің қарапайым күнделікті ұғынудан терең және философия-

лыққа дейін әртүрлі деңгейлері қарастырылған. Әзімнің дінге деген көзқарасы, сенімі басқа кейіпкерлермен диалогтарда, түрлі өмірлік жағдаяттарға кері байланысынан көрінеді. Оның білім мен оқуға деген құштарлығы кітапқа деген көзқарасынан, ұстазға деген құрметінен, алған білімін өскелең ұрпаққа жеткізуге ұмтылысынан байқалады. Бұл ой түпнұсқада «Иманның күші – білімнен туады» деген сөз тіркесімен берілген, ол орысшаға «Сила веры рождается из знания» деп, ал ағылшын тіліне «The power of faith is born from knowledge» деп аударылған (Құнанбаев, 2018:196). Бұл мысал бір ойды әртүрлі тілде қалай жеткізуге болатынын көрсетеді. Орыс тіліндегі аударма түпнұсқаның құрылымын сақтайды, ал ағылшын нұсқасы сәл өзгеше болса да, негізгі ой мен мағынаны сақтайды. Яғни, көркем мәтіндерді қазақ тілінен орыс және ағылшын тілдеріне аудару тек сөздерді аудару ғана емес, олардың қайталанбас ерекшеліктерін ескере отырып, құрылымдары мен мәдени аспектілерін беруді де қамтиды.

«Қара сөздер» (немесе «Ғақлиялар») шығармасы қазақ халқына арналған ой-толғаулар мен ақыл-кеңестерге бай. Өлеңдері арқылы Абай өмір, адам, қоғам, мәдениет, әсіресе, иман, білім туралы ойларын ортаға салды. Бұл эсседе автор адам болмысының ең маңызды элементі ретінде сенімге тоқталады. Ол сенімді тек діни наным ретінде ғана емес, сонымен бірге адамгершіліктің негізі ретінде қарастырады. «Қара сөздер» көбінесе сенім мен білімнің өзара байланысын қозғайды. А. Құнанбайұлы олар бір-бірін толықтырып, адамның өзіне және айналасындағы әлемде үйлесімділік табуға көмектесетініне сенді. Мысалы, сенім мен рухани ізденіс мәнісінде қолданылатын «жүрек» сөзін қарастырған жөн. Бұл концептінің орыс тіліндегі «сердце» және ағылшын тіліндегі «heart» деген аудармаларында жан және рухани болмыспен байланысты қосымша мағыналық реңктері болуы мүмкін (Құнанбайұлы, 2016: 77). «Туған» сөзінің де мағыналық мәні өзгеше, ол шығарма аясында табиғи немесе тәңірлік ақиқат ретінде қолданылады (Құнанбаев, 1970: 48). Бірақ орыс және ағылшын тілдеріне аударғанда сөз өзінің семантикалық мәнін жоғалтып, сәйкесінше «родное» немесе «данное», сондай-ақ «native» немесе «given» деп жеткізіледі. Аталған ерекшеліктер мұндай терминдерді аудару үшін тек тілді білу ғана емес, сонымен қатар олар қолданылатын мәдени және діни мәнісіндерді түсіну қажет екенін растайды (Kuleli, 2019: 1107). Абай шығармашылығында бұл ұғымдар көбіне-

се терең философиялық толғауларға толы, бұл оларды түсіндіру мен аударуды одан әрі күрделі процесс етеді.

Наным, илану, ниет, ықылас, үміт және де діни жағынан «иман» сөздері сенім концептісінің концептосферасына жату себебіне байланысты, Абайдың он үшінші қара сөзіндегі иман концептісіне тоқталып кетуді жөн көрдік. Яғни «иман» және «сенім» концептілері бір мағынада жүре ме әлде дегенмен де екеуі мүлдем басқа концептілер ме оны жұмысымыздың жазылу барысында қарастыра жатармыз.

Алайда ә дегеннен басын ашып алуға тиісті бір нәрсе бар: «иман» сөзінің қазақ тіліндегі тура мағынасы «сенім» болғанымен, сенім иман сөзінің толық баламасы емес. Араб тіліндегі «иман» сөзі жүрекпен қабылдау, сену, бір нәрсеге немесе бір хабарға іштей, шын көңілмен сеніп, оны мойындау деген мағынаны білдірсе, «діни терминде Ұлы Алланың дінін жүрекпен қабылдап, оның пенделеріне түсірген барлық үкімдері мен хабарларына сеніп, оларды жүрекпен қабылдау» деген мағынаны білдіреді.

Мұсылман қауымы: «Риясыз сенім – кәміл иман негізі» деп жатады. Осы жолдардың өзі сөзімізге дәлел бола алады. Абайдың өзі он үшінші қара сөзінде тек қана иман концептісін қолданды: иман, иману, иманмақ. Абай «сенім» концептісін «иман» сөзі арқылы имплицитті түрде қолданып тұр. Ал аудармаларына келер болсақ, Абайдың имануға деген автор сөзін С. Санбаева «служению Аллаху» десе, Р. Сейсенбаев пен К. Серикбаева «верования» деп, ал В. Шкловский «утвердиться в имане» деп аударған. Біздің ойымызша барлық аудармашылар бұл сөзді дұрыс жеткізе білген. Аудармашылар кейбір жерлерде иман сөзін орыстың «вера» концептісімен ауыстырған. Бұл жерде де аудармашылар қиындықтан шығудың жолып тапқан секілді. Біз келіспейтін де жерлер бар. Ол яғни, Абай осы қара сөзінде иманың екі түрі болатынын айтады. Олар «якини» және «таклиди» иман. Басқа үшінші иманның жоқ екенін айтып кетеді. Бұл жердегі иманды біздің ойымызша, орыстың «вера» концептісімен алмастыру орынсыз. Себебі бұл мұсылман дінінде қалыптасқан түсініктер. Дегенмен де, С. Санбаева «слепая вера» деп берсе, В. Шкловский «сознательной и несознательной веры» деп тәржімелейді. Р. Сейсенбаев пен К. Серикбаева «якини, таклиди иман» деп беріп, діни жағынан түпнұсқаның коллоритін сақтай білген.

Абай жиырма бесінші қара сөзінде әрбір қазақ баласын оқытуы керектігі жөнінде сөз қоз-

ғайды. Оның ойынша білім де, ғылым да, тіпті өнер де орыста. Орысша оқу керек, хикмет те, мал да, өнер де – бәрі орыста түр дейді. «Бірақ әкесі баласын оқытар болса, әрең оқытады, малын қимайды. Турасын ойлағанда, балаңа қатын әперме, енші берме, барынды салсаң да, балаңа орыстың ғылымын үйрет! Мына мен айтқан жол – мал аяр жол емес. Құдайдан қорық, пендеден үял, балаң бала болсын десең – оқыт мал аяма!», - дейді Абай Құнанбаев. Осы тұста «білім» концептосферасының аясында бірнеше, яғни «білім», «білімек», «білігендік» концептілері қолданылған. Осы концептілердің аудармада қалай берілгендігін салыстыра, салғастыра зерттеп көрейік.

Сондай-ақ қазақ ақыны А. Құнанбайұлының шығармашылығында парсы, араб, шағатай, орыс тілдері, сондай-ақ фольклор, география, философия және сарын қалыптастыратын басқа да аспектілерді қамтитын көптеген мақал-мәтелдер, сленгтер және классикалық терминдер қолданылғанын ескерген жөн. Мәтіндегі сарындар – кейіпкерлерге әсер ететін, мәтіннің реңкін анықтайтын ішкі ниет, мақсат, тілектер мен сезімдер (Pan, 2019: 778). Аудармада сарындарды жеткізу дегеніміз – мәтіндегі осы ішкі ниеттерді сақтау. Егер олар дұрыс жеткізілмесе, әртүрлі мәдениеттер бірдей сарындарды әртүрлі қабылдауы мүмкін екенін ескере отырып, оқырман қажетті әсерді сезіне алмау ықтималдығы бар. Сарындарды дұрыс жеткізу мәдени диссонанстың алдын алуға көмектеседі. Мысал ретінде ақында білімді, даналық пен күшті бейнелейтін қасқыр сарыны – «шарбау» кездеседі. Абайдың табиғат, махаббат, өмір мен өлім туралы өз сезімін, ой-толғамдарын ортаға салған лирикалық өлеңдер жинағындағы бір өлеңінде бұл жануар «білім» ұғымы ретінде айтылады (Slagle, 2019: 376). Орыс тіліндегі аудармада бұл семантикалық мағынасы жоқ «волк» термині ретінде берілсе, ағылшын тілінде поэзиядағы мәдени мәнмәтінді түсіну үшін қосымша түсіндірме қажет болуы мүмкін.

Сондықтан әртүрлі сарындарды аудару әдеби шығармаларды түсіндірудегі қиындықтардың бірі болып табылады. Мұндай процестің қиындығы аудитория терминдердің мағынасын түсінбеуі немесе аудармашы түпнұсқа мәтіннің мағынасын бұрмалауы мүмкін, өйткені ағылшын және қазақ тілдерінің арасында мәдени алшақтық бар. Олай болса, көркем мәтіндердің аудармасында шығарманың қайталанбас мәдени сипаты мен функционалдығы ерекше назарда болуы керек, осылайша мәнмәтінді түсіндіру ке-

зінде сарын элементтері анық және дәйекті болуы керек. Өйткені, мұндай жанрдың шығармашылық құрамдас бөліктерінде жалпы адамзатқа ортақ әдеби байлық саналатын өлкенің идеялық астары, терең көркем мұрасы мен әдемі поэтикалық ырғағы бар (Bak, 2023: 66). Жалпы, Абай Құнанбайұлы шығармаларын аудару тек сөздің ғана емес, тілдік интерпретацияны нағыз өнерге айналдыратын мәдени, тарихи-философиялық элементтердің де аудармасы.

Демек Абай Құнанбайұлының әдеби шығармаларындағы сөздер мен сөз тіркестерінің орыс және ағылшын тілдеріндегі аудармаларын салыстырмалы талдау барысында қазақ тіліндегі «сенім», «білім» сияқты терең де мағыналы концептілерді түсіндіру мәдени, тарихи және философиялық мәнмәтіндерге ерекше назар аударуды қажет ететіні анықталды. Бұл – аудармашының тілдік ғана емес, мәдени құзыреттілігін де қажет ететін міндет. Сондай-ақ, кейбір ерекшеліктер мен реңктер мәдени және лингвистикалық айырмашылықтарға байланысты жоғалуы немесе әртүрлі түсіндірілуі мүмкін болса да, орыс тіліне аударылған кезде ұғымдар көбінесе өздерінің бастапқы мәнін сақтайтыны баса айтылды. Өз кезегінде, ағылшын тіліндегі аударма, әсіресе терең енгізілген мәдени ұғымдармен жұмыс істегенде, көбірек қиындықтар тудыруы мүмкін. Кейбір идеялар ағылшын тілінде сөйлейтін оқырман үшін қосымша түсініктемелерді немесе ескертулерді қажет етуі ықтимал.

Қорытынды

Зерттеу нәтижесінде Абай Құнанбайұлы философиясының негізінде өзара байланысты және бірін-бірі толықтыратын «сенім» және «білім» концептілері жатқанын және автор түсінігінде тұлға мен қоғам дамуының қозғаушы күшін бейнелейтінін анықтауға болады. Олар ақын шығармаларының философиялық өзегін құрап қана қоймай, қазақ халқының негізгі құндылықтарын көрсетеді. Ақынның поэтикалық мұрасында «білім» адамның зияткерлік және рухани дамуының ажырамас бөлігі ретінде берілген, бұл қоршаған әлемді түсінуге, оның білім мен өзін-өзі жетілдіруге негізделген заңдары мен қағидаттары туралы ойлауға мүмкіндік береді. Бұл ұғым сол кездегі қазақ қоғамына белсенді түрде енген ағартушылық идеясымен тығыз байланысты. Екінші жағынан, А. Құнанбайұлы шығармаларындағы «сенім» концептісі тек діни мәнмәтінмен ғана шектелмейді. Жазушы шығармасындағы бұл концепт тек діни наным

ғана емес, өмірлік құндылықтарға, ұлттық салт-дәстүрге, мәдениетке деген терең сенім. «Білім» және «сенім» ұғымдары Абай Құнанбайұлы шығармаларында маңызды орын алады. Олар оқырманға қазақтың ұлы ақынының философиясына тереңірек еніп, оның өмір, адам, таным, қоғам туралы мәңгілік идеяларын түсінуге көмектеседі. Жалпы, қазақ ойшылының шығармашылығында тұнып тұрған философиялық ұғымдар әлі күнге дейін өзекті. Олар өзін-өзі терең тануға, шындықты үздіксіз іздеуге және барлық нәрседі үйлесімділікке ұмтылуға шақырады.

Сондай-ақ Абай Құнанбайұлы шығармаларының орыс және ағылшын тілдеріне интерпретациясын салыстырмалы талдаудың арқасында мұндай әдеби ұғымдарды аудару тілдер арасындағы мәдени, лингвистикалық және идиоматикалық ерекшеліктерге байланысты әрқашан күрделі процесс екендігі анықталды. Ол тек тілді білуді ғана емес, сонымен қатар концептілер қолданылған мәдени және діни аспектілерді түсінуді де талап етеді. Абай шығармашылығында бұл ұғымдар көбінесе терең философиялық толғауларға толы, бұл оларды түсіндіру мен аударуды әлдеқайда күрделі процесс етеді. Мағыналық категорияларды орыс және ағылшын тілдеріне сәтті аудару үшін аудармашыға тілдерді жақсы меңгеру ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның

мәдениетін, тарихын және философиясын терең түсіну қажет. Бұл мәтіннің тереңдігін, сұлулығы мен ерекшеліктерін сақтай отырып, оны барынша толық және дұрыс түсіндіруге қол жеткізудің жалғыз жолы. Өйткені, қазақ тілінің сөзбе-сөз аударуға қиын немесе мүмкін болмайтын өзіндік ерекшеліктері бар.

Алайда әдеби шығармаларды түсіндіру кезінде аударма қызметінің негізін құрайтын тілдік және әлеуметтік-мәдени компоненттерді саралау одан әрі зерттеуді қажет етеді.

Аудармашы аударма тілінде мағынаны жеткізу үшін көбінесе теңдестерді немесе парафразалық өрнектерді іздеуге мәжбүр болады. Қазақ тіліндегі кейбір сөз өрнектері мен сарындар орыс тіліндегі аудармада, әсіресе ағылшын тілінде жеткізуге қиын болатын бірнеше мағынаға немесе реңкке ие болуы мүмкін. Ақын шығармаларында берілген ұғымдарды орыс немесе ағылшын тілдеріне аудару үшін мәтінді терең түсініп қана қоймай, түпнұсқа атмосферасы мен тынысын сақтау үшін аударма жасалатын тілді «сезіну» қажет. Осыған сәйкес зерттеу мақсатына қол жеткізілді деп қорытынды жасауға болады. Дегенмен, әдеби шығармаларды түсіндіру кезінде аударма қызметінің негізін құрайтын тілдік және әлеуметтік-мәдени құраушыларды зерделеу қосымша зерттеулерді қажет етеді.

Әдебиеттер

Sadykova, R., Turlybekov, B., Kanseitova, U., Tulebayeva, K. (2018). Analysis of research on foreign language translations of the epos "The Path of Abay". *Opcion*. – 2018. – Iss. 34(85). – P. 363-367. [Electronic resource]. – URL: <https://www.redalyc.org/journal/310/31055914017/html/> (Date of use: 12.11.2023)

Iskhakova G.R., Kirillova Z.N., Yerbulatova I.K. Paired combinations in Kazakh language and its ways of translation into Russian // *Utopia y Praxis Latinoamericana*. – 2020. – Iss.25(7). – P. 396-401. [Electronic resource]. – URL: <https://www.redalyc.org/journal/279/27964362046/html/> (Date of use: 12.11.2023)

Mamayev Zh.B., Boranbayev S.R., Karabayeva K.A., Issayeva Zh.I., Mamayeva G.B. Kazakh-Uzbek literary relations: History and specificity of literary translation // *International Journal of Society, Culture and Language*. – 2021. – Iss.9(2). – P.115-118. [Electronic resource]. – URL: https://www.ijscel.net/article_245185_ddd87ea4a6fa4550f051497c88232c07.pdf (Date of use: 12.11.2023)

Nurgali K., Siryachenko B., Mukazhanova L., Zhapanova M., Nurgali R. Literary translation as one of the main tools of artistic reception: On the example of Kazakh-Russian literary interaction // *Theory and Practice in Language Studies*. – 2022. – Iss.12(12). – P. 2626-2633. <https://doi.org/10.17507/tpls.1212.20>

Jenalayeva G., Niyar G., Zhubanyshbayeva M. Conceptualization of the Kazakh language in the linguistic consciousness of the Kazakhs // *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*. – 2021. – Iss.3(4). – P.67-71. <https://doi.org/10.32996/jhsss.2021.3.4.8>

Құнанбаев А. Қалың елім, қазағым, қайран жұртым. – Алматы: Атамұра, 2002. – Б.32-48. [Электронды ресурс]. – URL: <https://www.marwin.kz/calssics-in-kazakh-language/abaj-nanbaev-aly-elim-aza-ym.html> (Пайдаланған күні: 13.11.2023)

Құнанбаев А. Птицы-песни. Стихотворения и поэмы. – Астана: Foliant, 2020. – С.306-328. [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.marwin.kz/calssics-in-kazakh-language/abaj-kunanbaev-pticy-pesni-stihotvorenija-i-poemy.html> (Дата обращения: 13.11.2023)

Kunanbaev A. Abai: Book of Words. – Semey: International Abay Club, 2005. – P.12-31. [Electronic resource]. – URL: <https://www.marwin.kz/abay-kunanbaev/abay-the-book-of-words.html> (Date of use: 12.11.2023)

Hurtado A.A. Research in translation didactics // *Evolution, approaches and perspectives, MonTI Translation And Interpretation Monographs*. – 2020. – Iss.11. – P. 49-50. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2019.11.2>

Long H. Chance encounters: World literature between the unexpected and the probable // *Journal of Cultural Analytics*. – 2021. – Iss.6(3). – P. 3-4. <https://doi.org/10.22148/001c.25525>

- Boase-Beier J., Holman M. The practices of literary translation: Constraints and creativity. – London: Routledge, 1999. – P. 24-25. <https://doi.org/10.4324/9781315539737>
- Hart J.L. Texts and images in a national, comparative, and world context // *Canadian Review of Comparative Literature*. – 2017. – Iss.44 (3). – P. 485-487. <http://dx.doi.org/10.1353/crc.2017.0040>
- Sun Y. Literary translation and communication // *Frontiers in Communication*. – 2022. – Iss.7. – P. 13-14. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2022.1073773>
- Karjagdiu L., Mrasori N. The role of literary translation in the development and enrichment of national literature // *Journal of Language and Linguistic Studies*. – 2021. – Iss.17(4). – P. 2333-2335. [Electronic resource]. – URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/download/3860/1161> (Date of use: 12.11.2023)
- Tahiri L., Capriqi S. Lost in translation: Narrative perspective silenced by the voice of the translator // *Respectus Philologicus*. – 2020. – Iss.38(43). – P. 204-205. <http://dx.doi.org/10.15388/RESPECTUS.2020.38.43.68>
- Soltani F., Nemati A., Yamini M., Chaemsaihong K. An analysis of translation errors in 5 literary genres based on American Translation Association (ATA) framework // *Cogent Arts and Humanities*. – 2020. – Iss.7(1). – P. 106-108. <https://doi.org/10.1080/23311983.2020.1799732>
- Shon P. Abay's legacy to the philosophy of education // *NUGSE Research in Education*. – 2017. – Iss.2(1). – P. 37-38. [Electronic resource]. – URL: https://nur.nu.edu.kz/bitstream/handle/123456789/2416/Shon_Abay%27s%20Legacy.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Date of use: 12.11.2023)
- Vidmar I. Rethinking the philosophy – literature distinction // *Rivista di estetica*. – 2019. – Iss. 70. – P. 158-159. <https://doi.org/10.4000/estetica.5237>
- Raissov K., Altayev Zh. Analysis of socio-ethical ideas in Al-Farabi and Abai Kunanbaev's works // *Аль-Фараби*. – 2020. – Iss.4 (72). – P.37-38. <https://doi.org/10.48010/2020.4/1999-5911.04>
- Werner E. Science of translation // Brunn S., Kehrein R. *Handbook of the Changing World Language Map*. – Springer, Cham, 2019. – P.6-7. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73400-2_105-1
- New C. *Philosophy of literature: An Introduction* (1st ed.). – London: Routledge, 1999. – P. 32-33. <https://doi.org/10.4324/9780203025666>
- Jaima A.R. Literature Is philosophy: On the literary methodological considerations that would improve the practice and culture of philosophy // *The Pluralist*. – 2019. – Iss.14(2). – P. 14-15. <https://doi.org/10.5406/pluralist.14.2.0013>
- Mustafayeva G. Life and literary heritage of Abay Kunanbayev in the works by the world researchers // *Comparative Literature Studies*. – 2020. – Iss.2. P. 98-104. [Electronic resource]. – URL: <https://cljournal.az/index.php/files/article/view/136/99> (Date of use: 12.11.2023)
- Basumatary S. Philosophical interpretation in literature: A critical study // *Journal of Positive School Psychology*. – 2022. – Iss.6(4). – P. 3620-3621. [Electronic resource]. – URL: <https://www.journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/3968/2600> (Date of use: 12.11.2023)
- Vanroy B., Schaeffer M., Macken L. Comparing the effect of product-based metrics on the translation process // *Frontiers in Psychology*. – 2021. – Iss.12. – P. 34-35. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.681945>
- Wardle M. Reviewing the reviewers: (Re)translations and the literary press // *Vertimo Studijos*. – 2020. – Iss.13. – P. 131-132. <https://doi.org/10.15388/VertStud.2020.8>
- Si Y., Liu J. Investigating specialized translators of minority literary works: Corpus and documentary sources in the English journal *Pathlight* (2011-2018) // *Open Journal of Social Sciences*. – 2023. – Iss.11. – P. 382-395. <https://doi.org/10.4236/jss.2023.117027>
- Hatzidaki A. Using experimental approaches to study translation: The what and how // *Translation, Cognition and Behavior*. – 2019. – Iss.2(1). – P. 38-40. <https://doi.org/10.1075/tcb.00018.hat>
- Leal A. Wilson Ph. A tale of two disciplines? Philosophy in/on translation // *Perspectives*. – 2023. – Iss.31(1). – P.3-4. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2023.2148984>
- Құнанбайұлы А. Шығармаларының 2 томдық толық жинағы. 2-том: Өлеңдер мен аудармалар. – Алматы: Жазушы, 2002. – Б. 274-275. [Электронды ресурс]. – URL: http://212.154.240.86:8080/files/abai_shygarmalar2.pdf (Date of use: 12.11.2023)
- Ruthven K. Resources in translation: towards a conceptual and technical apparatus // *ZDM Mathematics Education*. – 2023. – Vol. 55. – P.659-660. <https://doi.org/10.1007/s11858-022-01392-0>
- Құнанбаев А. Адам деген даңқым бар: Өлеңдер. – Алматы: Халықаралық Абай клубы, 2018. – Б. 196-197. [Электронды ресурс]. – URL: http://212.154.240.86:8080/files/Adam_degen_dankim.pdf (Пайдаланған күні: 13.11.2023)
- Құнанбайұлы А. Қара сөз. – Алматы: Болашақ, 2016. – Б. 77-78. [Электронды ресурс]. – URL: <http://212.154.240.86:8080/files/abai01.pdf> (Пайдаланған күні: 13.11.2023)
- Құнанбаев А. Слова назидания. – Алматы: Жазушы, 1970. – Б. 48-49. [Электронды ресурс]. – URL: <http://212.154.240.86:8080/files/Abai.pdf> (Пайдаланған күні: 13.11.2023)
- Kuleli M. Identification of translation procedures for culture specific items in a short story // *Journal of Language and Linguistic Studies*. – 2019. – Vol.15(3). – P. 1107-1108. [Electronic resource]. – URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/1403/512> (Date of use: 12.11.2023)
- Pan F. Translation: the basics // *Perspectives*. – 2019. – Vol.27(5). – P. 778-780. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1600296>
- Slagle K.M., Wilson R.S., Bruskotter J.T., Toman, E. The symbolic wolf: A construal level theory analysis of the perceptions of wolves in the United States // *Society and Natural Resources*. – 2019. – Iss.32(3). – P. 326-327. <https://doi.org/10.1080/08941920.2018.1501525>

Bak H. Issues in the translation equivalence of basic emotion terms // *Ampersand*. – 2023. – Iss.11. – P. 66. <https://doi.org/10.1016/j.amper.2023.100128>

References

- Bak, H. (2023). Issues in the translation equivalence of basic emotion terms. *Ampersand*. Iss. 11, P. 66. <https://doi.org/10.1016/j.amper.2023.100128>
- Basumatary, S. (2022). Philosophical interpretation in literature: A critical study. *Journal of Positive School Psychology*. Iss. 6(4), P. 3620-3621. [Electronic resource]. URL: <https://www.journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/3968/2600> (Date of use: 12.11.2023)
- Boase-Beier, J., Holman, M. (1999). The practices of literary translation: Constraints and creativity. London. Routledge, P. 24-25. <https://doi.org/10.4324/9781315539737>
- Hart, J.L. (2017). Texts and images in a national, comparative, and world context // *Canadian Review of Comparative Literature*. Iss. 44 (3), P. 485-487. <http://dx.doi.org/10.1353/crc.2017.0040>
- Hatzidaki, A. (2019). Using experimental approaches to study translation: The what and how. *Translation, Cognition and Behavior*. Iss. 2(1), P. 38-40. <https://doi.org/10.1075/tcb.00018.hat>
- Hurtado, A.A. (2020). Research in translation didactics. Evolution, approaches and perspectives, *MonTI Translation And Interpretation Monographs*. Iss. 11, P. 49-50. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2019.11.2>
- Iskhakova, G.R., Kirillova, Z.N., Yerbulatova, I.K. (2020). Paired combinations in Kazakh language and it's ways of translation into Russian. *Utopia y Praxis Latinoamericana*. Iss.25(7), P. 396-401. [Electronic resource]. URL: <https://www.redalyc.org/journal/279/27964362046/html/> (Date of use: 12.11.2023)
- Jaima, A.R. (2019). Literature Is philosophy: On the literary methodological considerations that would improve the practice and culture of philosophy. *The Pluralist*. Iss. 14(2), P. 14-15. <https://doi.org/10.5406/pluralist.14.2.0013>
- Jenalayeva, G., Niyar, G., Zhubanyshbayeva, M. (2021). Conceptualization of the Kazakh language in the linguistic consciousness of the Kazakhs // *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*. Iss. 3(4), P.67-71. <https://doi.org/10.32996/jhsss.2021.3.4.8>
- Karjagdiu, L., Mrasori, N. (2021). The role of literary translation in the development and enrichment of national literature. *Journal of Language and Linguistic Studies*. Iss. 17(4), P. 2333-2335. [Electronic resource]. URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/download/3860/1161> (Date of use: 12.11.2023)
- Kuleli, M. (2019). Identification of translation procedures for culture specific items in a short story. *Journal of Language and Linguistic Studies*. Vol. 15(3), P. 1107-1108. [Electronic resource]. URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/1403/512> (Date of use: 12.11.2023)
- Kunanbaev, A. (2005). Abai: Book of Words. Semey. International Abay Club, P.12-31. [Electronic resource]. URL: <https://www.marwin.kz/abay-kunanbaev/abay-the-book-of-words.html> (Date of use: 12.11.2023)
- Leal, A. Wilson, Ph. (2023). A tale of two disciplines? Philosophy in/on translation. *Perspectives*. Iss. 31(1), P.3-4. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2023.2148984>
- Long, H. (2021). Chance encounters: World literature between the unexpected and the probable. *Journal of Cultural Analytics*. Iss. 6(3), P. 3-4. <https://doi.org/10.22148/001c.25525>
- Mamayev, Zh.B., Boranbayev, S.R., Karabayeva, K.A., Issayeva, Zh.I., Mamayeva, G.B. (2021). Kazakh-Uzbek literary relations: History and specificity of literary translation. *International Journal of Society, Culture and Language*. Iss. 9(2), P.115-118. [Electronic resource]. URL: https://www.ijscel.net/article_245185_ddd87ea4a6fa4550f051497c88232c07.pdf (Date of use: 12.11.2023)
- Mustafayeva, G. (2020). Life and literary heritage of Abay Kunanbayev in the works by the world researchers. *Comparative Literature Studies*. Iss. 2, P. 98-104. [Electronic resource]. URL: <https://cljournal.az/index.php/files/article/view/136/99> (Date of use: 12.11.2023)
- New, C. (1999). *Philosophy of literature: An Introduction* (1st ed.). London. Routledge, P. 32-33. <https://doi.org/10.4324/9780203025666>
- Nurgali, K., Siryachenko, B., Mukazhanova L., Zhapanova M., Nurgali R. Literary translation as one of the main tools of artistic reception: On the example of Kazakh-Russian literary interaction. *Theory and Practice in Language Studies*. – 2022. – Iss.12(12). – P. 2626-2633. <https://doi.org/10.17507/tpls.1212.20>
- Pan, F. (2019). Translation: the basics. *Perspectives*. Vol. 27(5), P. 778-780. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1600296>
- Qunanbayev, A. (1970). Slovo nazidaniya [The word of edification]. Almaty. Zhazushy, P. 48-49. [Electronic resource]. URL: <http://212.154.240.86:8080/files/Abai.pdf> (Date of use: 13.11.2023) (In Russian)
- Qunanbayev, A. (2002). Qalyng elim, qazagym, qayran jurty [Great country, my Kazakh, my people] Almaty. Atamura, P. 32-48. [Electronic resource]. URL: <https://www.marwin.kz/calssics-in-kazakh-language/abaj-nanbaev-aly-elim-aza-ym.html> (Date of use: 13.11.2023) (In Kazakh)
- Qunanbayev, A. (2020). Pticy-pesni. Stihotvoreniya i poemy [Birds are songs. Poems and poems]. Astana. Foliant, P. 306-328. [Electronic resource]. URL: <https://www.marwin.kz/calssics-in-kazakh-language/abaj-kunanbaev-pticy-pesni-stihotvoreniya-i-pojemy.html> (Date of use: 13.11.2023) (In Russian)
- Qunanbayuly, A. (2016). Qara soz [The word of edification]. Almaty. Bolashak, P. 77-78. [Electronic resource]. URL: <http://212.154.240.86:8080/files/abai01.pdf> (Date of use: 13.11.2023) (In Kazakh)

- Qunanbayuly, A. (2018). Adam degen dangqym bar: Olengder [I have the glory of Man: Poems]. Almaty. International Abai club, P. 196-197. [Electronic resource]. URL: http://212.154.240.86:8080/files/Adam_degen_dankim.pdf (Date of use: 13.11.2023) (In Kazakh)
- Qunanbayuly, A. (2022). Shygarmalaryng 2 tomlyq jinagy. 2-tom: Olengder men audarmalar [A complete 2-volume collection of his works. Vol. 2: Poems and translations.]. Almaty. Zhazushy, P. 274-275. [Electronic resource]. URL: http://212.154.240.86:8080/files/abai_shygarmalar2.pdf (Date of use: 12.11.2023) (In Kazakh)
- Raissov, K., Altayev, Zh. (2020). Analysis of socio-ethical ideas in Al-Farabi and Abai Kunanbaev's works. Al-Farabi. Iss. 4 (72), P.37-38. <https://doi.org/10.48010/2020.4/1999-5911.04>
- Ruthven, K. (2023). Resources in translation: towards a conceptual and technical apparatus. ZDM Mathematics Education. Vol. 55, P.659-660. <https://doi.org/10.1007/s11858-022-01392-0>
- Sadykova R., Turlybekov B., Kanseitova U., Tulebayeva K. Analysis of research on foreign language translations of the epos "The Path of Abay". Opcion. Iss. 34(85), P. 363-367. [Electronic resource]. URL: <https://www.redalyc.org/journal/310/31055914017/html/> (Date of use: 12.11.2023)
- Shon, P. (2017). Abay's legacy to the philosophy of education. NUGSE Research in Education. Iss. 2(1), P. 37-38. [Electronic resource]. URL: https://nur.nu.edu.kz/bitstream/handle/123456789/2416/Shon_Abay%27s%20Legacy.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Date of use: 12.11.2023)
- Si, Y., Liu, J. (2023). Investigating specialized translators of minority literary works: Corpus and documentary sources in the English journal Pathlight (2011-2018). Open Journal of Social Sciences. Iss. 11, P. 382-395. <https://doi.org/10.4236/jss.2023.117027>
- Slagle, K.M., Wilson, R.S., Bruskotter, J.T., Toman, E. (2019). The symbolic wolf: A construal level theory analysis of the perceptions of wolves in the United States. Society and Natural Resources. Iss. 32(3), P. 326-327. <https://doi.org/10.1080/08941920.2018.1501525>
- Soltani, F., Nemati, A., Yamini, M., Chaemsaithong, K. (2020). An analysis of translation errors in 5 literary genres based on American Translation Association (ATA) framework. Cogent Arts and Humanities. Iss. 7(1), P. 106-108. <https://doi.org/10.1080/23311983.2020.1799732>
- Sun, Y. (2022). Literary translation and communication. Frontiers in Communication. Iss. 7, P. 13-14. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2022.1073773>
- Tahiri, L., Capriqi, S. (2020). Lost in translation: Narrative perspective silenced by the voice of the translator. Respectus Philologicus. Iss. 38(43), P. 204-205. <http://dx.doi.org/10.15388/RESPECTUS.2020.38.43.68>
- Vanroy, B., Schaeffer, M., Macken, L. (2021). Comparing the effect of product-based metrics on the translation process. Frontiers in Psychology. Iss. 12, P. 34-35. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.681945>
- Vidmar, I. (2019). Rethinking the philosophy – literature distinction. Rivista di estetica. Iss. 70, P. 158-159. <https://doi.org/10.4000/estetica.5237>
- Wardle, M. (2020). Reviewing the reviewers: (Re)translations and the literary press. Vertimo Studijos. Iss.13, P. 131-132. <https://doi.org/10.15388/VertStud.2020.8>
- Werner, E. (2019). Science of translation. In Brunn, S., Kehrein, R. (2019). Handbook of the Changing World Language Map. Springer, Cham, P.6-7. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73400-2_105-1

Автор туралы мәлімет:

Айтмұханбетова Айнура Серикбайқызы (корреспондент автор) – аға оқытушы, Әл-Фараби Қазақ ұлттық университеті (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: ajtmukhanbetova83@mail.ru).

Келіп түсті: 20 желтоқсан 2023 ж.
Қабылданды: 29 мамыр 2024 ж.